

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKIYA DAİR	8
TAKDİM	9
GİRİŞ	11
<i>Değişme Nasıl Anlaşılacak?</i>	13

BİRİNCİ KISIM

DEĞİŞMEK Mİ? YOK OLMAK MI?

MODERNİZM FURYASI	19
Modern Hukukçular ve Değişme	19
Modernizmin Doğuşu	25
Harranlı Aktivist	26
Necid Rüzgârı	29
Efgânî Efsânesi	30
Masonluk	32
Kayıp İmam	33
Milli Kahraman	35
Sahte Mehdi	39
Mısır Çoktan Frenkleşti	41
Muslih-Mukallid	44
Ezher'deki Patırtı	47
Jön Türk Katkısı	50
Ahmed Emin Yalman	59
Âsım'ın Nesli	61
Hakka İrşad?	68
Cüretkâr Neşriyat	75
Ankara Modernizmi	80
Cedidciler	84

Bigiyef.....	85
Abdülaziz Çaviş	88
Genç Müslümanlar ve İhvân.....	88
İmzasız mektuplar	92
Karizma	93
Vehhabiliğe övgü.....	93
Demokrasi taraftarı	94
Ali Şeriati	98
Hindistan	99
Mevdûdî	100
Reaksiyon	102
Modernistler ve Muhafazakârlar	106
Din ve Akıl.....	111
İnsan Değişir mi?	114
Pratik Fayda?	122
Kur'an'a Ters Hadîs?	125
İSLÂM HUKUKU VE TARİHSELLİK.....	130
Modernistlerin Halefi: Tarihsevciler.....	130
Mâtürîdî ve Nesh.....	132
İlk Aktörler.....	135
Hangi Maslahat?.....	139
Tarihsevciler Modernizme Karşı	145
Hangi Ahlâkî Seviye?	147
Şârî'in Maksudları.....	151
İctihad Kapısı	155
Hermenötik	159
Tarihsevcilerin Sünnetten Anladığı.....	163
Tarihsevciliğin Sefâleti?.....	166
Hazret-i Ömer'in Tatbikatı	168
İKİNCİ KISIM	
ÖRF ve ÂDET	
İslâm Hukuku ve Devamlılık.....	177
İctihad	178

Örf ve Âdet Ne Demektir?	179
Örfün Kısımları	184
Örfün Şartları	188
Mezhebler ve Örf	190
Örfe Göre Verilen Hükümler.....	192
Örf ile Nassın Teâruzu	195
Zaman ve Âdetler.....	205
Değişmeyi Doğuran Âmiller.....	208
Zamanın Bozulması (Fesâdü'z-Zeman).....	208
Yeni Buluşlar	225
Zaruret ve İhtiyaçlar.....	232
HÂTİME.....	261
BİBLİYOGRAFYA.....	266
İNDEKS	276

İKİNCİ BASKIYA DAİR

İslâm Hukukunda Değişmenin Sınırı adındaki risâle, çıktığından itibaren büyük alâka gördü. Mevcudu hemen tükendi. Zamanın dinî cereyanlarına ayna tutması cihetinden, küçük cüssesiyle büyük bir boşluğu doldurdu. Meselenin aktüalitesi hiç eksilmedi. Sorulan sualler istikametinde ve bir de yeni çıkan literatür çerçevesinde bazı tashih ve ilâveler yapıldı. Bazı şahsiyetler ve fikirleri kitaba dercedildi. İki kısma ayrılan kitabın birinci kısmında, İslâm hukukunda değişme üzerine fikir ve münakaşalar ile modernizm ve tarihselcilik cereyanları üzerinde duruldu. İkinci kısım, usûl-i fıkıh çerçevesinde İslâm hukukundaki değişmenin, hangi şartlar ve sınırlar dâhilinde cereyan edebileceği ile örf ve âdet üzerinde misalli malumat verildi. Nihayet tekrar tab'ı nasib oldu. Emeği geçenlere minnettarım.

Ekrem Buğra Ekinci

İstanbul 2018

TAKDİM

Çocukken, etraftan bazılarının dinî bir bahis geçtiğinde, **“Zaman insana uymaz, insan zamana uymalı!”** dediğini işitirdim. Bu sözün mânâsını merak eder; ancak kaçamak bir ifade olduğunu da sezdim. “Bilse bilse o bilir!” diyerek bir gün gidip mahallemizdeki câmiin ihtiyar vâizi Necmi Şamlı hocafendiye sordum. Bu sözün Hazret-i Ali’ye ait bir söz olduğunu; ancak çocuk terbiyesi hakkında söylendiğini ifade etti.

Hazret-i Ali, kendisine gelerek çocuklarını yetiştirmekte zorluk çektiğinden yakınanlara, “Onları hangi usule göre terbiye ediyorsunuz?” diye sormuş; onlar da “Elbette ki babalarımızdan gördüğümüz gibi” diye cevap vermişler; bunun üzerine **“Çocuklarınızı babanızdan gördüğünüz usullere göre değil; zamanın icablarına göre terbiye edin. Zaman size uymazsa, siz zamana uyun!”** buyurmuş. Sonradan aslının, **“Liküllî makâmın makâl ve liküllî zemânın ricâl”** olduğunu öğrendiğim bu söz, şüphesiz realitenin tam bir ifadesidir¹.

Yıllar sonra İstanbul Hukuk Fakültesi’nde doktora yaparken, derse gelen hocalardan Profesör Servet Armağan bana Mecelle’nin, zamanın değişmesiyle hukukî hükümlerin de değişebileceğine dair meşhur 39. maddesini seminer olarak vermişti. Semineri hazırlarken, bu mevzunun uçsuz bucaksız bir deniz olduğunu fark ettim. İslâm dünyasında, bilhassa son bir asırda bu hususta hayli ihtilaf- lar cereyan ettiğini gördüm. Bir tarafta harâretle dinde reform isteyenler; öte tarafta da şiddetle buna karşı çıkanlar vardı. Bütün

1 Bu söz Ebu’d-Derdâ ve Ebu’t-Tufeyl’den gelen bir eserdir. İbn Adiyy, el-Kâmil; Harâitî, el-Mekârim; Gazzî, el-Ciddü’l-Hasîs. Sözün ikinci kısmı İbn Adiyy’de geçer ve Avf bin Mâlik’ten menkuldür. Şair Ziyâb bin Gânim bir kasidesinde, “Liküllî zemânın devletün ve ricâlün” der. Âli İmrân sûresinin **“Öyle günler ki onları insanlar arasında bazen lehlerinde bazen aleyhlerinde nöbetleşe döndürür dururuz”** mealindeki 140. âyet-i kerimesinin de şerhidir.

bunlar benim merakımı iyiden iyiye arttırdı.

Bu seminerden yıllar sonra bile mevzubahis mücadelenin aktüalitesini hiç kaybetmediğini ve hatta artarak devam ettiğini gördüm. Soğuk harbin sona ermesi ve iki bloklu dünya nizamının yıkılması; globalizmin giderek yükselen değer halini alması; tedirginlik içinde yaşamaya alışmış Batı'yı bu defa İslâm âlemi ve İslâmîyet'ten tekrar ürker hale getirmişti. Globalizmin değerleri ile İslâmî hükümlerin bağdaşmadığı düşünülen hususlara karşı ne gibi bir tedbir alınacağı, Batılıları oldukça meşgul etmeye başlamıştı. Bunun için de İslâmî hükümlerin, "Yeni Dünya Düzeni" ile çatışmayacak şekilde reforme edilmesi gündeme geldi.

Bunun üzerine mevzuyu kendimce tekrar ele almayı ve elde ettiğim neticeleri ortaya koymayı istedim. Değişme hususundaki birbirine zıt görüşleri ve dayandıkları delilleri; değişme ihtiyacının sebeplerini, örf ve diğer şartlarla irtibatını hukuk tarihinden çeşitli misallerle izaha çalıştım. Meraklısına faydalı olursa ne mutlu!

Kitap, üç kısımdan teşekkül etmektedir: Birinci kısımda, İslâm hukukundaki değişme mefhumu üzerine münakaşalar ele alınmaktadır. Müfrit değişmenin müdafileri olan modernistlerin ve tarihselcilerin görüşleri ile bunların karşısında yer alan muhafazakârların müdafaaları dile getirilmiştir.

İkinci kısım, İslâm hukukunda örf ve âdetin yeri üzerinedir. Örf ve âdet, hukukun mühim bir mevzuudur. İslâm kültüründe de o ölçüde yeri vardır. Ancak bu yeri doğru tayin ve tesbit etmek de aynı derecede ehemmiyetlidir.

Üçüncü kısımda, İslâm hukukunun kabul ettiği değişmenin çerçevesi enine boyuna ele alınmıştır. Şartlar icab ettirdiğinde, tarih boyu hukukî hükümlerde ne gibi değişiklikler olduğu misallerle göz önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple üçüncü kısım bir çeşit İslâm hukuku ansiklopedisi hüviyetindedir. Bilhassa tüp bebekten, borsaya; kredi kartından kadının mirasçılığına kadar oldukça yeni bazı meselelere, klasik kaynakların ne gibi hal tarzları gösterdiği üzerinde durulmaktadır.

Ekrem Buğra Ekinci

İstanbul 2005